

de dr. MARIA DOGARU

Considerind că „evlavia pentru trecut este religia umanității”¹, prin file de poveste, scrisori, proză literară, în cuprinsul scrierilor politice, Eminescu inserează aspecte din istoria patriei, dă glas voievozilor iluștri, glorifică vitejia românilor în lupta pentru neatîrnare, înfățișează viața lor în timpuri de pace și vremi de restriște, exprimă la cele mai înalte culmi dragostea pentru vatra strămoșească, pentru pămîntul țării sale, care devine după propria-i mărturisire tot mai scump, deoarece la „comorile trecutului ce zac în el se adaugă mereu țărîna fiilor săi”².

Conștient că „fără cultul trecutului nu există iubire de țară”³, M. Eminescu, preocupat de soarta românilor, s-a aplecat cu un interes deosebit asupra evenimentelor tumultuoase înscrise în analele istoriei și cu o intuiție demnă de relevat a desprins din contextul proceselor istorice problemele fundamentale ale existenței neamului: continuitatea, unitatea și independența.

Pătrunzînd în esența evenimentelor, înțelegînd profund evoluția istorică, poetul cugetător a sintetizat maestru într-o singură frază întregul proces istoric al cîștigării neatîrnării: „independența... e suma vieții noastre istorice”⁴. Analizînd prin prisma acestei cugetări creațiile eminesciene constatăm că lupta pentru neatîrnare este una din temele majore ale creației sale literare, unul din subiectele des abordate în articolele politice.

Trebuie să remarcăm încă de la început că relatările privind istoria patriei, în centrul cărora a fost neatîrnarea, se deapănă în opera lui Eminescu de la primele informații scrise referitoare la strămoșii noștri, pînă în zilele în care poetul își trăia zbuciumata existență și îmbrățișează în egală măsură toate provinciile locuite de români, frumoasa Bucovina, legendara Moldovă, Ardealul, ținuturile de la Dunăre și mare, dulcea Românie.

Depășind cronologic șirul de slove ce-au semănat gîndurile poetului constatăm că primul eveniment descris în opera sa este prima ripostă dată năvălitorilor de geto-daci, expediția din 514 î.e.n. pe care „regele regilor”, „acel oaspe Darius a lui Istaspe”⁵ a făcut-o în nordul Dunării.

¹ *România și Austro-Ungaria*, în volumul *Mihai Eminescu, Scrieri politice și literare. Manuscrise inedite și culegeri din ziare și reviste*, vol. I, 1870-1877, ediție critică, Biblioteca scriitorilor români, București, 1005, p. 153-154.

² *Sfîrșitul lui Constantin Negri*, în *ibidem*, p. 300.

³ *Reacțiunea*, în volumul *Mihai Eminescu, Articole politice*, București, 1910, p. 115.

⁴ *Independența* în volumul *Culegere de articole d'ale lui M. Eminescu, Articole apărute în Timpul în anii 1880-1881*, București, 1891, p. 25.

⁵ *Scrisoarea III*, în volumul *Eminescu, Poezii*, ediție îngrijită de Perpessicius, Edit. pt. literatură și artă, București, 1958, p. 111-118.

În monumentală frescă *Memento mori* se redau aspecte privind înfruntarea dintre oastea romană și vitejii daci, avînd în frunte pe neînfricatul Deccebal. Se subliniază importanța conflictului daco-roman pentru antichitate. Urmaș demn al celor care s-au înfruntat atunci, Eminescu a reușit să exprime în termeni poetici inegalabili un adevăr istoric de necontestat — vitejia celor două armate :

„Neînvinși și unii și alții,
Și-unii și alții nemuritori
Neclintiți stau și unii și alții,
În marea lupta lor“⁶.

Punîndu-și pana în slujba poporului său, Eminescu a înțeles necesitatea argumentării continuității daco-romanilor pe aceste meleaguri : „Românii — scria Eminescu — nu sînt coloniști, ci pretutindena unde locuiesc sînt autohtoni, populație nemaipomenit de veche, mai veche decît toți conlocuitorii lor“⁷. Atent la ceea ce se publica dincolo de granițele țării referitor la această problemă, autorul *Epigonilor* evidențiază părerile unor istorici de valoare europeană, care au adoptat o poziție justă în această privință și combatte cu vehemență teoriile migraționiste ale lui Sulzer, I. Engel și Roesler⁸. Cunoscînd argumentele invocate de aceștia pentru a-și demonstra afirmațiile reacționare, în proza politică Eminescu susține pe baza datelor lingvistice și toponimice că „romanii cucerind Dacia n-au nimicit populația autohtonă“, iar „în vremea lui Aurelian Dacia n-a fost cu totul deșărtată de populație“⁹.

În dorința de a menține vie vitejia străbună, poetul permanenței românești a glorificat în proză plină de simțăminte patriotice și în versuri nepieritoare chipul voievozilor iluștri care și-au pus spada în slujba luptei pentru neatîrnare. Astfel Mircea, al cărui portret l-a dăltuit în termeni neasemului în *Scrisoarea III*, este caracterizat în scrierile politice drept „geniul neimbătrînit al istoriei românilor“, „prototipul luminos al artei războiului și al celei diplomatice la români“¹⁰.

Cercetînd istoria Mușatinilor, „dătători de lege și așezători de datini“, Eminescu se oprește îndelung asupra domniei lui Ștefan cel Mare¹¹ — pe care-l considera reprezentantul românilor de pretutindeni¹², simbolul „virtuțiilor românești“¹³.

Urmărind firul evoluției istorice, poetul combatant reliefează luptele purtate de-a lungul anilor între împăratul turc și cei ce-și apărau „sărăcia și nevoile și neamul“ scoate în evidență rolul țărilor române de „pavază a creștinătății întregi“¹⁴, prestigiul de care s-au bucurat pe plan european unii dintre domnitorii români¹⁵.

În cugetările istorice eminesciene găsim referiri asupra tratatelor intervenite între Poartă și Principatele române. Autorul *Luceafărului* înțelege că, în conjunctura respectivă, încheierea acestora era soluția cea mai bună, evitîndu-se astfel supunerea totală¹⁶.

⁶ *Memento Mori (Panorama deșărtăciunilor)*, în *ibidem*, p. 296.

⁷ *România și Austro-Ungaria*, în volumul Mihai Eminescu, *Scrieri politice și literare...*, p. 139.

⁸ *ibidem*, p. 303.

⁹ *ibidem*.

¹⁰ *Independența română*, în volumul Mihai Eminescu, *Articole politice*, București, 1910, p. 50.

¹¹ Glorificîndu-l pe Ștefan cel Mare, M. Eminescu îi închina și un *Imn*, vol. Eminescu, *Poezii*, p. 631.

¹² *Notița asupra protecției întruiri la mormîntul lui Ștefan cel Mare la Putna*, în volumul M. Eminescu, *Scrieri politice, comentate de D. Murărașu*, Edit. Scrisul românesc, Craiova, p. 33.

¹³ *Închinare lui Ștefan Vodă*, în volumul Eminescu, *Poezii*, p. 219.

¹⁴ *Grigore Ghica Voevod*, în volumul Mihai Eminescu, *Scrieri politice și literare. I 1670-1677*, București, 1995, p. 204.

¹⁵ Din abecedarul economic, în volumul Mihai Eminescu, *Articole politice*, p. 36.

¹⁶ *Independența română*, în *ibidem*, p. 51.

Poetul dovedește importanța acestor tratate prin evidențierea faptului că au stat la baza luptei pentru neatîrnare, iar în 1821 în numele lor Tudor Vladimirescu și-a formulat revendicările¹⁷ către Poartă, tratatele fiind, după Eminescu, izvorul neatîrnării reale din care au decurs actele de emancipare de sub stăpînirea turcească.

Sculptînd în marmora albă a cugetului „virtuțile române, țara sa de dor”, Eminescu privește retrospectiv unirea țărilor române din 1600, consemnează că Mihai vodă Viteazul, ce-a purtat vremelnice „coroana Daciei romane”, a fost „o jertfă nenorocită a politicii Casei de Austria”¹⁸.

Este semnificativ că paralel cu descrierea rolului unor remarcabili voievozi în destinele țărilor române Eminescu a subliniat contribuția țărănimii în lupta pentru neatîrnare: „Țăranii din Vrancea, de la Vaslui — spunea poetul — s-au bătut cu calitățile înnăscute din timpul strămoșilor”¹⁹.

Preocupat de soarta românilor din Austro-Ungaria, în poezia *Heria*²⁰ Eminescu pune astrul nopții să plîngă robia în care sînt supuși fiii Ardealului, înaltă pe conducătorul răsculașilor din 1784 „mai sus decît culmile Carpaților”. Exponent al simțirii românești, Eminescu găsește că sarcina principală a românilor din toate părțile Daciei la acea dată era menținerea unității reale a limbii strămoșești — element de bază în lupta pentru îndeplinirea visului de veacuri²¹. Mîhnit de situația fraților de dincolo de Carpați, poetul condamnă sistemul maghiar de guvernămînt pe care-l asemăna cu robia turcească, protestează pentru nedreptatea practică de Curtea de la Viena față de românii din Transilvania. În acest context, Eminescu definește dualismul austro-ungar ca o „variantă a eternului divide et impera”²².

Surprinzînd contradicțiile de interese care se manifestau din partea imperiilor vecine asupra țărilor române, M. Eminescu apreciază orientarea voievozilor români, care, puși în dilemă, între o supremație reală practică din partea unor state creștine au preferat o supremație nominală turcească²³. Cu condeiul său ilustru, marele poet argumentează că această orientare realistă este dovedită de faptul că toate statele dunărene au devenit pașalicuri, Polonia a fost împărțită, în timp ce țările române și-au păstrat autonomia, au continuat să existe ca state de sine-stătătoare²⁴.

„Neatîrnarea noastră — subliniază Eminescu — a fost pururea reală, ca drept pururea în vigoare, ca fapt știrbit din cînd în cînd nu prin alt drept, ci prin escese și abuzuri de putere ale turcilor”²⁵.

Reflectînd asupra situației politice a principatelor române în perioada 1711—1821, poetul tribun pătrunde în substratul evenimentelor, descifrează din umbrele țesute pe pînza vremii realitatea în ceea ce privește menținerea autonomiei. „Chiar și în perioada în care ia cîrma țării au fost domnitori fanarioți”, arăta Eminescu, tradiția independenței și încercările de a o restabili „n-au încetat nici cînd”. După părerea sa, titulatura utilizată de acești voievozi „dei gratia”, titulatură rezervată numai suveranilor, dovedea existența unei suveranități interne²⁶.

Dirz apărător al gleei strămoșești, Eminescu își exprima indignarea pentru luarea Bucovinei, teritoriu în care „zac oasele domnilor noștri iluștri de la Dragoș voievod pînă la Petru Rareș” și deplînge plin de mînie uciderea voievodului care a îndrăznit a protesta

¹⁷ *Ibidem*, p. 51—52.

¹⁸ *Monumentul marilor români*, în Mihai Eminescu, *Scriseri politice și literare*, București, 1905, p. 300.

¹⁹ *Veneticii*, în M. Eminescu, *Articole politice*, p. 151.

²⁰ *Heria*, în volumul Eminescu, *Poezii*, 1958, p. 185.

²¹ *România și Austro-Ungaria*, în volumul Mihai Eminescu, *Scriseri politice și literare*, p. 135.

²² *Dualismul austro-ungar și naționalitățile*, în *ibidem*, p. 43.

²³ *Independența români*, loc. cit., p. 51.

²⁴ *Ibidem*, p. 52.

²⁵ *Ibidem*, p. 50.

²⁶ *Ibidem*.

contra nerușinatei răpiri²⁷. Întrezărind legătura indisolubilă dintre lupta pentru unitatea națională și suveranitate, marele poet se adresa pilduitor țării sale : „Dacă fiii tăi ar fi fost uniți totdeauna, atunci și pământul țării strămoșesc rămânea unul și nedespărțit“²⁸.

Identificându-se cu „poporul mare românesc“, poetul cetățean urmărește evoluția ideii de unire, apreciază rolul Regulamentelor organice ca „legiuire unitară“²⁹, remarcă accentuarea tendințelor de unitate în timpul revoluției de la 1848³⁰, salută triumful lor prin înfocată alegere a lui Alexandru I. Cuza³¹.

Înțelegând rolul deosebit al acestui domn pentru pregătirea războiului de independență, Eminescu arăta : „Purtat de o mișcare de-a dreptul entuziastă, Cuza Vodă a devenit el însuși principalul purtător al politicii exterioare, al politicii de neatîrnare. Atributele unei neatîrnări reale — conchide Eminescu — s-au câștigat de către Vodă Cuza“. Patriot convins el argumenta această concluzie prin enumerarea importanțelor realizări obținute între 1859—1866 : lichidarea jurisdicției consulare, secularizarea averilor mănăstirilor închinat, înființarea unei armate naționale, proclamarea neatîrnării bisericii, dezvoltarea relațiilor diplomatice³².

Prezența activă a lui M. Eminescu în mijlocul evenimentelor în 1877—1878 a determinat pe de o parte sentimente de adîncă admirație față de bărbăția și jertfa ostașilor, pe de alta critica severă a politicienilor timpului.

La 15 noiembrie 1877, poetul, plin de admirație, sublinia : „Astăzi ostașii noștri se aruncă cu bărbăție în luptă ; pămîntul se cutremură sub picioarele lor, cad și iar cad și totuși merg înainte : lumea întreagă este uimită“³³.

Neîndoielnic faptele de vitejie săvîrșite de armata română în campania din 1877—1878 l-au inspirat pe M. Eminescu, de bună seamă, în înfățișarea înfruntării dintre ostașii conduși de Mircea și turci în Scrisoarea a III-a, concepută în parte în timpul războiului neatîrnării, marele poet a transpus și eroismul dorobanților care au luptat la Plevna sau Rahova.

Conștient de marile răspunderi care stăteau în fața întregii națiuni pentru rezolvarea problemelor urgente impuse de război, M. Eminescu își exprimă dezamăgirea față de modul în care era echipată armata. „Au sosit în București dorobanții de pe cîmpul de război. Acești eroi, cu care gazetele radicale se laudau atît, sînt mulțumită guvernului goi și bolnavi. Mantalele lor sînt bucăți ..într-o stare de plîns“³⁴.

Desigur prin critica severă pe care a adresat-o celor de la cîrma țării n-a urmărit să umbrească cu nimic marile cuceriri din campania 1877—1878, ci din contră să scoată în evidență sacrificiile maselor.

Analizînd războiul de independență în contextul evoluției logice a istoriei românilor, Eminescu afirma cu hotărîre : „Ar fi un act de adîncă ingraturdine către strămoșii noștri, dacă ne-am închipui că... numai noi am fost capabili a avea instințul neatîrnării, cînd la drept vorbind n-am făcut decît a menține cu mai mult succes ceea ce ei au cîștigat fie prin sîngeroase lupte, fie prin dezvoltarea unei isteții extraordinare, puse amîndouă adeseori în serviciul acestei unice preocupățiuni, a păstrării neamului și a țării“³⁵. Ancorat puternic în realitățile românești, Eminescu a urmărit

²⁷ Grigore Ghica Voevod, loc. cit., p. 204.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Independența romînd, loc. cit., p. 52.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem, p. 52.

³² Ibidem, p. 53.

³³ Ziarul „Timpul“, din 15 nov. 1877.

³⁴ Ziarul „Timpul“, din 30 dec. 1877.

³⁵ Independența romînd, loc. cit., p. 51.

cu viu interes mersul războiului, și-a exprimat nemulțumirea față de condițiile atât de costisitoare impuse României, prin Congresul de la Berlin, „în loc de-a recunoaște, pur și simplu, un fapt ce rezulta de la sine”³⁶.

Cugetările lui Eminescu asupra trecutului de luptă al neamului, în centrul căruia s-a aflat întotdeauna independența, sînt astăzi pentru noi un prețios tezaur ce dobindește valoarea de document autentic; ele au fost odinioară pentru marele patriot argumente grăitoare menite a evidenția perspectiva grandioasă a poporului român, perspectivă exprimată atât de concludent în urarea adresată țării dragi: „la trecutu-ți mare, mare viitor”.

MIHAI EMINESCU ET L'INDÉPENDANCE

R é s u m é

Le grand poète M. Eminescu, patriote enthousiaste dans ses oeuvres littéraires et dans ses ouvrages politiques, aborde les problèmes liés à l'histoire de sa patrie, exposant ainsi la complexité du fait national de l'indépendance.

Intensément préoccupé par le destin de son cher peuple il se penche avec piété sur les annales de l'histoire et avec une intuition digne à être relevée, il sait faire ressortir dans le contexte des processus historiques, les problèmes fondamentaux de l'existence de notre peuple : la continuité, l'unité et l'indépendance.

Pénétrant l'essence des phénomènes, le poète philosophe synthétise d'une manière merveilleuse le processus pour l'indépendance : „l'indépendance c'est le pivot de notre histoire”...

Il vient stimuler le patriotisme en glorifiant la vaillance du peuple au long de son histoire.

Le poète met en évidence le rôle de quelques voievodes luttant pour défendre la liberté du pays, en soulignant l'importance des pays roumains qui, au Moyen Age ont été le bouclier des pays chrétiens. Relevant les contradictions des intérêts des empires avoisinants, le poète estime la juste orientation politique des voievodes roumains qui, par les traités conclus avec l'Empire Ottoman, ont évité aux grands empires chrétiens une soumission réelle forcément préférant une soumission formelle à l'Empire Ottoman.

Le grand poète citoyen, essaie de prouver la continuité de notre peuple sur le territoire de ses ancêtres mettant sur le premier plan la lutte pour la liberté. En soutenant l'idée de l'unité nationale il fait l'éloge de Alexandru I. Cuza, qui a préparé la guerre de l'indépendance de 1877, il a protesté contre les pertes des territoires imposées à notre pays en prouvant, avec des arguments historiques, que la lutte pour l'indépendance n'a jamais cessé.

³⁶ Ibidem, p. 53.